

Oporezivanje rada u BiH

Mirela Ibrahimagić

Šta čini oporezivanje rada relevantnim pitanjem?

Sa sve širom globalizacijom, konkurencija za strane investicije se pojačava i države zadržavaju niske troškove radne snage kako bi osigurale više stranih investicija. Troškovi rada su relevantni ne samo kako bi se privukle strane investicije već i sa aspekta domaćih firmi koje izvoze svoje proizvode državama sa većim troškovima radne snage. Međutim, u tranzicijskim ekonomijama kao što je BiH, strane direktne investicije (SDI) se smatraju primarnim sredstvom za stvaranje novih radnih mjesta.¹ Nivo zaposlenosti u BiH je još uvijek nizak, oko 30% u 2008. godini, dvostruko niže od EU prosjeka (64.8% za EU-15 i 66,2% za EU-25 u 2006. godini²) i jedna od najnižih u regiji³ (Srbija 44,75%, Crna Gora 42,7%, Albanija 56,4%, Hrvatska

44,1%, Makedonija 44,1%). Uz to, više od pola radno sposobne populacije u BiH je neaktivna. Nažalost, BiH nije imala naročite koristi od SDI priliva koji su bili najniži među tranzicijskim privredama (UNCTAD⁴) a koje su najviše vezane za privatizaciju neefikasnih javnih kompanija sa tendencijom smanjenja radnih mjesta. Prema podacima EBRD-a, u periodu 1989-2007, BiH je imala priliv od 1.348 USD⁵ per capita u SDI (*samo Makedonija sa 1.117 USD i Albanija sa 830 USD pokazuju niži priliv SDI per capita od BiH*). BiH ekonomije je radno intenzivna i sadašnja cijena radne snage se smatra preprekom za nove investicije i veće zapošljavanje.

Prema Indeksu globalne konkurentnosti (GCI⁶), BiH ekonomija je na 107. mjestu u 2008. godini (od 134 zemlje) kao najmanje konkurentna

¹ Izvor: Svjetska Banka. (2004). Building LM institutions in SEE; Broadman, Bergsman, Drebensov 2000; World Bank 2003a

² EUROSTAT. (2006).

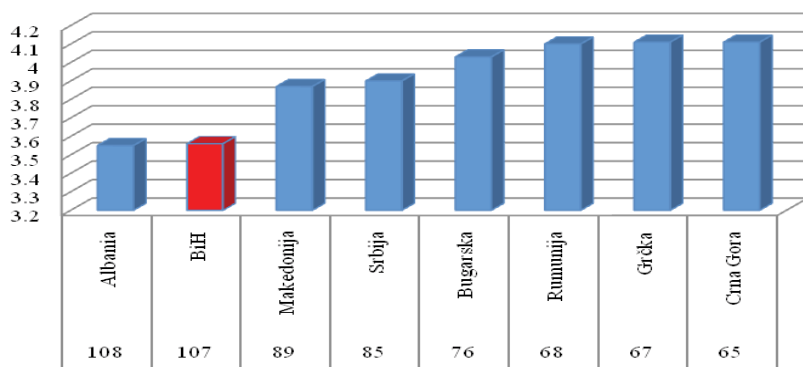
³ Međunarodna organizacija rada (ILO). (2007)

⁴ Izvor: United nations conference on trade and development (UNCTAD). FDI online statistics available at <http://stats.unctad.org/fdi/>

⁵ Izvor: EBRD - Transition report statistics. <http://www.ebrd.com/country/sector/econo/stats/index.htm>

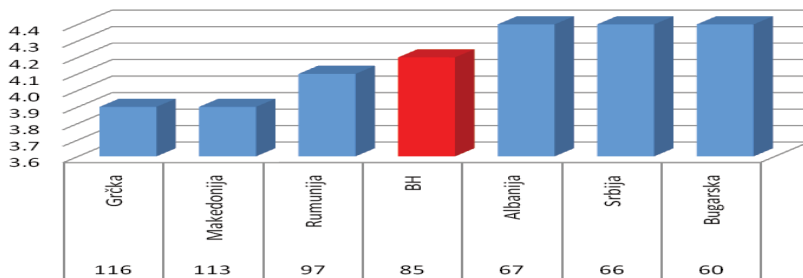
⁶ Svjetski ekonomski forum. (2008). Izvještaj o globalnoj konkurentnosti 2008-2009

Najmanje konkurentne evropske ekonomije

Izvor: WEF 2008-2009. GCI Indeks

Učinkovitost tržišta rada najmanje konkurentnih ekonomija

Izvor: WEF 2008-2009. GCI Indeks

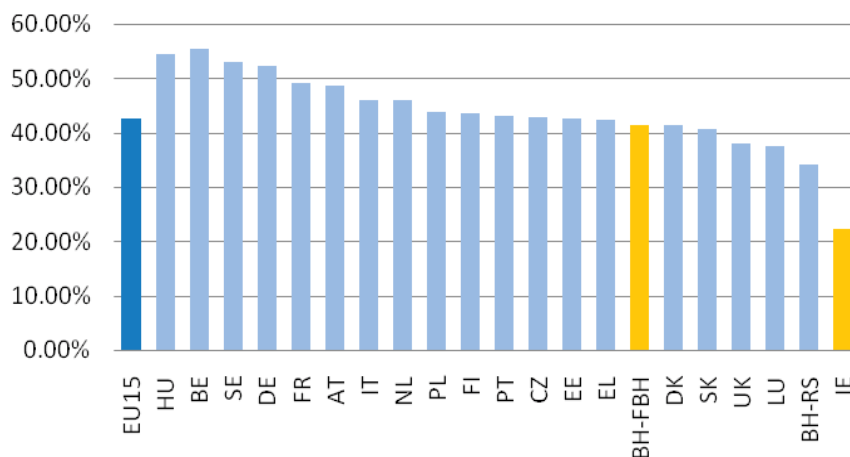
zemlja u Evropi (*jedino je Albanija bila na nižoj poziciji*). Razlozi su mnogostruki. Jedan od faktora koji doprinose niskoj konkurentnosti je efikasnost tržišta rada (na 85. mjestu) sa najnižom componentom "plaće i produktivnost".

Prepreke u poslovanju su više povezane sa regulacijom poreza (GCI rezultat 5.0) nego sa poreznom stopom (GCI rezultat 3.6). Dalje, u skladu sa kopenhagenskim kriterijim, process EU integracija zahtjeva da države imaju funkcionalnu i konkurentnu ekonomiju. Proces proširenja na istočno evropske zemlje je naročito učvrstio važnost pitanja troškova radne snage u EU.

Visoki porezi na radnu snagu se obično krive za nemogućnost tržišta rada da generira nova radna mjesta. Prema tome, i poduzetnici smatraju da su previsoki toškovi radne snage (*naročito velika izdvajanja za socijalno osiguranje*) prepreka za razvoj privatnog sektora, naročito

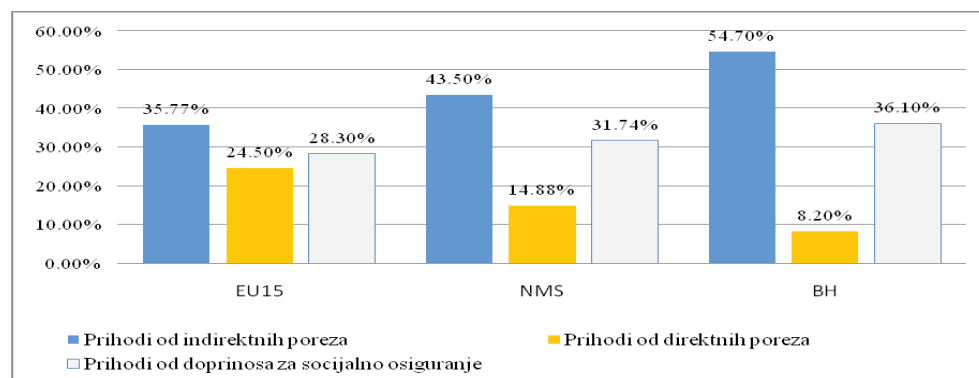
MSP (*Svjetska banka*). Prema tome, savjeti od međunarodne zajednice (*EC, Svjetska banka, IMF*) su usmjereni na smanjivanje poreznog opterećenja na radnu snagu u BiH proširenjem osnovice, što je bilo prihvaćeno od strane FBiH vlade i uvršteno u program rada za 2008.-2010. godinu. Nadalje, međunarodni empirijski dokazi pronađeni u velikom obimu referenci (*Daveri and Tabellini, 2000; Haltiwanger et al., 2003; Nickel, 2003; Bassanini and Duval, 2006*), pokazuju na veoma štetan uticaj poreznog klina (komponenta cijene radne snage) na zaposlenost sa različitim efektima za različite grupe radnika i sa sličnim nivoom elasticiteta. Porezni klin, tj. razlika između cijene radne snage koju plaća poslodavac i neto plaće zaposlenika, mogu značajno uticati na rezultate tržišta rada (*Istraživači centra za društveno i ekonomsko istraživanje - CASE*) naročito za nisko-kvalificiranu radnu snagu. Smanjenje poreznog klina za 10 procentnih poena uzrokuje pad nezaposlenosti od 2,8% (*Bas-*

Porezni klin u EU

Izvor: OECD, taxing wages (2007) za EU članice, podaci za FBH i RS zasnovani na kalkulacijama autora

Prihodi od poreza i doprinosa u EU, novim članicama (NMS) i BiH

Izvor: Ministarstvo finansija BH/FBH/RS: SOR za 2008-2010 i 2009-2011, OECD Tax revenues statistics for 2006

sanini and Duval 2006) ili povećanje poreznog klina za 10 procentnih poena (Nickell, 2004) smanjuje priliv radne sposobne snage između 1 do 3 %. Komparativna analiza za područje zapadnog Balkana (Arandarenko, 2008) pokazuje kratkoročnu elastičnost potražnje radne snage za - 0.21% što znači da 10% povećanje cijene radne snage kratkoročno rezultira smanjenjem zaposlenosti od 2.1%.

Cijena radne snage u BiH je visoka

S obzirom na posljednju promjenu politike oporezivanja radne snage, zapošljavanje radnika na nivou prosječne plate (oko 750 KM mjesečno) košta poslodavca u FBiH nekih 1.283 KM. Ako se tu uključe dodatne neoporezive beneficije, kao što su topli obrok, prevoz, itd., radna snaga je još skuplja (oko 1.526 KM). Za isti nivo primanja, poslodavac u RS plaća 1.161 KM mjesečno. Neto plaća čini 58% cijene rada. Nivo poreza na dohodak je umjeren i u skladu sa EU nivoom, pri čemu su ukupne stope doprinosa iznad EU nivoa. Porezni klin, razlika između cijene radne snage koju plaća poslodavac i neto plaće uposlenika, može značajno uticati na tržište rada. Međutim porezni klin u FBiH, iako veći od onog u RS, je u skladu sa EU 15 i ispod nivoa novih članica (NMS).

Ipak, visoki troškovi rada ne obezbjeđuje dostojan standard socijalnog osiguranja

Vlade u BiH sve više se oslanjaju na doprinose indirektnih poreza (*iznose više od 54.7% poreznih doprinosa*⁷) s jedne strane, i na doprinose socijalnog osiguranja (SSC) koje je dominantno u obliku oporezivanja plaća s druge strane (*opšti vladini podaci, doprinosi od SSC: 36.1% poreznih doprinosa u 2008. godini*⁸).

Oko 14% BDP-a (2006) u prihodima se prikupilo od SSC u BiH (MMF 2007). Samo je FBiH prikupila 14.8% BDP prihoda u doprinosima iste godine⁹. Ovaj nivo doprinosa je u skladu sa međunarodnim standardima (*13.8% BDP za EU15 i 13.7% BDP za EU27 2006.godine*¹⁰) ali ne i na per capita nivou. Uz to, ovaj nivo doprinosa ne obezbjeđuje dovoljan nivo beneficija. Potrošnja na zdravstvenu zaštitu, 8,9% BDP¹¹ (uglavnom zbog visokog nivoa potrošnje

„iz džepa“ a niskog nivoa javnih rashoda) je u skladu sa EU nivoom, ali je nizak na per capita nivou. Porezna osnova za finansiranje zdravstvene zaštite je niska; odnos je 1:4,8 gdje jedan zaposlenih koji uplaćuje doprinose na zdravstveno osiguranje finansira 4,8 korisnika.

Nadalje, penzioni sistem je suočen sa izazovom da obezbjedi dostojan životni standard pensionisanih lica. Nekih 51% penzionera u FBiH su bili primaoci minimalne penzije od 296 KM mjesečno u 2008. godini. Prosječna penzija je u 2008. godine iznosila 348.5 KM. S obzirom da je linija siromaštva u BiH u 2007. Godini iznosila 238,11 KM mjesečno, veliki dio ove populacije živi u veoma lošim uslovima i suočeni su sa siromaštvom. Indikator sistemske ovisnosti pokazuje veoma nizak nivo, gdje jedan zaposlenik koji uplaćuje doprinos za penziju i invalidsko osiguranje finansira 1,46 penzionera. Međutim, od ukupnog broja korisnika penzija (uključujući starosne, porodične i prijevremene penzije), samo 44,3% su korisnici starosnih penzija. Ukupni doprinosi za socijalno osiguranje su 41.5% u Federaciji BiH i 30.6% u RS što čini u prosjeku 95%¹² prihoda fondova (*penzionih, zdravstvenih i za osiguranje u nezaposlenosti za oba entiteta*) pri čemu su stope doprinosa predmet smanjenja poslednjih godina.

Ova studija istražuje da li je smanjenje troškova radne snage opravdano te da li bi vlada FBiH (koja je fokus studije) trebala žuriti u smanjenje poreza na radnu snagu? Iz perspektive konkurentnosti, to bi bila poželjna opcija. Ali s obzirom na strukturu beneficija fondova socijalnog osiguranja, moramo ipak razmisliti. Smanjenja doprinosa socijalnog osiguranja koja se poduzeta u posljednje vrijeme ne pokazuju poboljšanje u rezultatima tržišta rada. Studija nudi preporuke koje se više fokusiraju na institucionalne uslove koje treba obezbjediti ukoliko se politika oporezivanja rada i smanjenje troškova radne snage želi bazirati na činjenicama.

Preporuke su sljedeće:

1. Potrebna je detaljna analiza potencijalnog fiskalnog prostora, koji bi mogao podržati smanjenje cijene rada.

⁷ Ministarstvo finansija BH (2008)

⁸ Ministarstvo finansija BH/FBH/RS (2008)

⁹ Ministarstvo finansija BH/FBH/RS (2008)

¹⁰ Evropska Komisija (2007b)

¹¹ WHOSIS

¹² Author's calculations using data from MTEF FBH, RS 2008-2010

Mirela Ibrahimagić

je rođena 19.06.1972 u Tuzli. Nakon školovanja u Austriji, u 2002 g. stiče zvanje magistra ekonomskih nauka, nastavlja dodatno specijalističko školovanje u Americi iz oblasti profesionalnog računovodstva. Od 2003 g. bavi se pitanjem razvoja BiH gdje prvobitno bila zaposlena u Uredu PRSP koordinatora te zatim Jedinici za ekonomsko planiranje (EPPU), projekat koji je finansiran sredstvima Svjetske Banke, na poslovima monitoringa makroekonomskih i strukturnih reformi. Danas je zaposlena u Direkciji za ekonomsko planiranje na poziciji Šefa Odjeljenja za analizu socijalne uključenosti.

2. Detaljna analiza očekivanih rezultata smanjenja poreza na rad na stopu zaposlenosti:
3. Usklađivanje stopa poreza na lični dohodak među entitetima, uz dalje razmatranje progresivnosti u oporezivanju prihoda:
4. Dalje razvijanje indeksa cijene rada od strane zavoda za statistiku u BiH a u skladu sa Eurostat metodologijom treba nastaviti i u daljem periodu:
5. Smanjenje stope doprinosa za socijalno osiguranje te ujednačavanje istih između entiteta:
6. Nastaviti sa reformama u oblasti penzionog i zdravstvenog osiguranja ali u obzir treba uzeti i obaveze koje proističu iz Evropskog kodeksa o socijalnoj sigurnosti

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

Fond otvoreno društvo BiH pokrenuo je Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika početkom 2004. godine. Osnovni cilj programa je unaprijedjenje istraživanja i analize javnih politika kako bi se potaknuo argumentovani dijalog i razvio takav način donošenja odluka u oblasti javnih politika koji će počivati na relevantnim informacijama i realnim opcijama.

Program obuhvata edukaciju iz oblasti istraživanja javnih politika, stipendije za istraživanje i mentorstvo u toku istraživanja. Do sada je, u okviru ovog programa, stipendirano 48 istraživača.

Sva istraživanja su dostupna na www.soros.org.ba.